

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

**De Nieuwe En Naauwkeurige Neederlandse Hovenier,
Onderwyzende hoe hier te Lande, onder dit Climaat een
Thuin, met zyn Parken, Paaden, Glintingen en Heiningen
wel zal aangeleid, en hoe de Boomen aan ...**

Te Leyden, 1735

Van het Zaad der Vrugtboomen

[urn:nbn:de:bsz:31-139361](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-139361)

KWEEKSCHOOL

Voor Liefhebbers van

HOOVEN en THUYNEN,

By manier van famenfpraak tuffchen een
ERVAARE en LEERLING.

EERSTE VRAAGSTUK,

Van het Zaad der Vrugtboomen.

EERSTE HOOFDPUNT.

Van de manier om Karrels te zaayen.

LEERLING.

DE Luft, Liefde en Begeerte die ik heb, myn Heer, om eenige kennis te verkrygen, van het aankweeken der Boomen; maakt dat ik U derv verzoeken, om my de manier te leeren, om de Karrels of Pitten van Appelen en Peeren te zaayen.

ERVAARE.

Eer ik u dit onderwys, moet ik u te kennen geven, de uitnemendheid der Pitten, en hoe noodzaakelyk die moeten gezaaid werden om goede boomen te krygen; 't zy dat men die wil Enten, of uit de Natuur laten groeyen. Want wat haar goedheid aangaat, zal ik u zeggen, dat Godt, die de eerste oorzaak en Schep- per van alles, en der Natuur is, uit die pitten als uit haar begin- zel de fchoonfte boomen laat voorkoomen, en waarom zoude den Almoogende de Zaaden geformeert hebben? 't zoude immers als

A

onnut

2 341 K W E E K S C H O O L D E R

onnut zyn, indien hy haar niet de kragt gaf, die te doen kymen, spruiten, en groeyen, om haar soort te bewaren, een wonder dat ons zyne voorzienigheid dagelyks voor oogen steld, en dat de voornaamste Mannen, Koningen, en Princen in de voorgaande tyden heeft verbaast gemaakt, en deze geleerde Mannen, hoewel 't grootste gedeelte Heydenen waren, hebben geen beter bewys kunnen vinden, om ons aan te toonen, dat 'er een Godt is, als in de verwondering en hoogagting die zy ons in haare Schriften hebben nagelaten, over de kragt en eigenschap van de Zaaden der Planten.

En wat de noodzakelykheid belangd, om die te zaayen, zal ik u zeggen, dat men dikwils bedrogen werd, met die te koopen, 't zy dat men de regte soort niet en krygd, of dat zy kwalik opgekweekt zyn, behalven dat zy gemeenlyk niet wel opgenomen werden, (met schenden van de wortels of andersins,) of dat zy lang uit de aarde zyn geweest, zo dat 'er weinig weer willen groeyen: En om hier geen perykel van te hebben, is het ten eenemaal noodzakelyk de Pitten van de beste Appelen en Peeren te vergaaderen, om die te zaayen: Daar en boven zal ik u zeggen, dat men in veele plaatzen, of Provincien geen Koopmanschap van Pitten of zaaylingen maakt; maar alleen van uitloopen die men in afgehakte bosschen vind, die niet met al waardig zyn, in vergelyking van Zaaylingen, of Pitten; de reeden is, om dat deze Uitloopen of dit wild goed van een zeer slegte soort zynde, minder eigenschap met de goede vrugt hebben, die men daar op wil Enten, of Occuleeren. Om deze reede zoude ik altyd goedvinden, indien men geen goede Appelen en Peeren heeft, die te koopen, gelyk ik heb gedaan, om 'er het zaad van te hebben, daar men niet aan verliezen kan, om dat men de Vrugt maar verkoopt om te eeten, en niet om 'er het Zaad van te hebben, dat niet het oogmerk om te zaayen, honderdmaal meer waardig zal zyn, als de vrugt zal hebben gekost.

Om UE nu de manier te leeren, die gy wenscht te weeten, zo moet men van 't begin van July zorgvuldig de Pitten der Peeren vergaderen, om dat de Zomer-peeren daar beeter van voorzien zyn, als de Winter-peeren, en daar moet men zo mede voortgaan in de Herfst, en in den Winter, in welke tyd men de Appel-
pit-

HOOVEN EN THUYNEN: 3

pitten ook moet vergaaren. Ondertuffchen, in 't begin van Oetober, moet men een bed van vyf voeten breed, in een weelig plaatsje van den Thuyn, en dat wel ter zon en lugt staat, met vier duimen dik oude mest een brave voet diep ompitten: In de volgende maand van November, spit men 't nog al weer eens om, en zo diep als te voren, en werpt'er de steentjes uit zo veel als mogelyk is, en laat'er geen wortel of onkruid in, voornamentlyk van kweek, of dergelyke onkruiden, en wel gespitt en geklouwd zynde, legt men daar weer vier duimen dik oude mest op, en laat het zo de winter over leggen.

LEERLING.

In wat Zayfoen, dunkt het UE, de beste tyd te zyn, myn Heer, om te zaayen?

ERVAARE.

Op 't einde van February, laat men de voorzeide Pitten vier of vyf dagen weeken, in wyn, en daar na laat men het bed by een mooije dag nog eens ompitten met een vork, om dat de spaa de aarde zo mul niet maakt, en vervolgens klouwd men het ter deegen effen.

LEERLING.

Waarom wild gy het zaad laten weeken eer men het zaaid?

ERVAARE.

't Is een manier die men zo volstrekt niet behoef te volgen, maar men bevorderd daar door het uitspruiten van het Zaad of Pitten, en daar door vermyd men het gewormte, dat gemeenlyk in vette aarde groeid, en anders het Zaad op eet, dat altyd gevaar loopt, tot dat het boven staat; let wel, dat ik u gezegd heb, by een mooye dag te zaayen, daarom zo ras als men bemerkt, dat de lugt betreft, en 't weeder veranderen wil; zo ben ik van gedagten om den zelve dag te zaayen, als de pitten weeken, om ze niet te lang te laten weeken, of in natte aarde te zaaijen.

Om dan weder te komen, tot het geen ik u zeide, de aarde wel omgespitt en geklouwd zynde, suld gy een sparre of stok nemen, met welkers einde gy een streep van een duim diep, dwers in de breete van het bed zult maaken, en een haly voet van de kan-

A 2

ten

4 K W E E K S C H O O L D E R

ten af, in welke gy uwe zaaden, of karrels van Appelen of Peeren zult leggen, twee duimen van malkander, en vervolgens een halv voet zult gy wederom een streep met de sparre maaken, en een rey pitten leggen, als voren, en zo vervolgens. Sommige zaayen de Appelen en Peeren maar onder malkander, dog dat keur ik niet goet, om dat de Appelen gaauwer groeyen als de Peeren, zo zouden zy die verdrukken, daarom vind ik goet, die apart en affonderlyk te zaayen, op dezelve manier.

II. HOOFDPUNT,

Van de manier om de Zaaylingen het eerste Jaar optekweeken.

LEERLING.

IK verzoek, myn Heer, dat gy my gelieft te onderwyzen, de zaaylingen op te kweeken, volgens dezelve manier die gy my zo even hebt geleerd.

ERVAARE.

Men moet nooit niet lyden, dat'er eenig onkruid onder komt, en of'er eenig onkruid kwam eer de pitten boven staan, zo zult gy het met de vingers voorzigtig uitweiden, om d'een of d'andere spruit niet mede uit te weiden, of te breeken, daarom moet gy het tragten te wieden, en schoon te houden, tot het minste onkruid toe, of om te spreken gelyk de Thuynlieden, gy moet'er nooit geen onkruid uitwieden.

LEERLING.

My dunkt dat in deze twee Voorstellingen, of Propositien, een groote schynstryd is, want door het eerste raad gy my al het onkruid weg te nemen, en door het laatste, dat ik'er nooit geen onkruid uitwieden moet.

ERVAARE.

Zyd gy zo onwetend, dat gy niet begrypt, het geen, de ruuwste die 't werk haast nooit hebben bygeweeft verstaan? Weet dan, als ik u zeg, dat m'er nooit geen onkruid uit moet wieden, te zeggen is, dat men door geduerigen arbeid moet belet-

let-

HOOVEN EN THUYNEN. 5

letten, dat het 'er niet in komt, en door dit middel, zuld gy het niet behoeven weg te nemen.

Den Arbeid die men daar het eerste jaar aan doet, is een weinig, en niet diep om te spitten, uit vrees dat de warmte de aarde open vindende, in de wortel mogt dringen, en beschadigen, en 't is goed die somtyds voor het opgaan van de Zon te besproeyen.

LEERLING.

Ik geloof dat het besproeyen een zeer goed middel is, om ze voort te zetten, en te sterker op te doen groeyen, maar zou het ook niet goed zyn de kleine takjes weg te neemen, in geval dat 'er langst de stam groeyen.

ERVAARE.

Wagt u wel, van die 't eerste jaar de knoppen af te breeken, als vier duimen boven de grond, te meer, om dat de zaaylingen niet sterk genoeg zynde, en het zap maar in de kleine spruiten om laag kunnende speelen, met te veel geweld in de hoogte zoude gaan en daar door deze swakke boompjes van de winden geflingerd werdende, zouden malkander bederven.

III. HOOFDPUNT,

Van de manier om de Zaaylingen het tweede jaar op te kweeken.

LEERLING.

WAnneer moet men dan, de kleine Spruitjes en Takjes die zy langst de stam geschoten hebben, wegnemen?

ERVAREN.

Op het einde van February, of begin van Maart, een jaar na dat zy gezaayd zyn, moet men ze afplukken op de hoogte van een voet, den een min den ander meerder, na de sterkte en hoogte der zaaylingen: Men spitze tusschen beiden viermaal om, heel ondiep, om de wortel niet te bederven, te weeten in April, Juny, September, en November: Maar in Juny en September, moet men ze eerst besproeyen, of het moet eerst wat geregendt hebben dat de aarde een weinig vogtig is, en dat om twee Redenen: De eerste, om dat de aarde dan beeter omgespit

A 3

werd

6 K W E E K S C H O O L D E R

werd , en de tweede , om dat de hitte de aarde omgeroerd vindende , te sterk op de fwakke wortels zoude schynen: Sommige strooijen krooft , of diergelyke tusschen de Reyen der Zaaylingen , omtrent het einde van Juny , dat ik geheel niet kwaad keur , om dat men ze door dit middel voor de Somer-hitte beschut , maar ik vind dat wat moeiljyk , behalven dat men dat over al niet wel kan krygen , en ik weet by ondervinding , dat men ze om fris en sterk te hebben , in de voorzeide Maanden maar moet laten bearbeiten , met de Hakhouw , met wieden , of anderzins , en ik beloof u , dat zy niet zullen behoeven te wyken voor de geene , die men op een andere manier bebouwd of aangekweekt heeft.

IV. H O O F D P U N T ,

Van de Manier om alle soorten van Steenvrugten te planten.

LEERLING.

IK geloof , myn Heer , genoegzaam onderwezen te zyn , van de manier om Karrel-vrugten te zaayen , en te bebouwen , ten minsten , ik denk niet dat gy iets vergeeten hebt , om het my wel te doen begrypen , nu zoude ik wel wenschen te weten , of de Steenvrugten op dezelve manier moeten geplant en opgekweekt werden.

ERVAARE.

Gelyk de Steenvrugten Zaaden zyn van Boomen van een verscheide geslagt en soort , met die der Pitten , de tyd , en manier van die te planten is ook verscheiden , maar wat het Zaizoen belangd , ik kan u met waarheid zeggen , dat men het geheele jaar door Steenvrugten kan planten , maar evenwel zoud ik verkiezing maken van twee zaizoenen , te weten , den Herfst , en het einde van den Winter , dat is November en February.

LEERLING.

't Is wonder UE te hooren zeggen , dat de Steenvrugten t'altertyd kunnen geplant werden , daar zy veel in verschillen van Pitten , die men op 't einde van February alleenlyk zaaid.

Dat

HOOVEN EN THUYNEN. 7

ERVAARE.

Dat heeft my de ondervinding geleerd, want als men vier douzyn Steenen plant, van een soort van Persikken die men de *Pavie* noemd, zal 'er dlkwils de helft in 't eerste jaar niet van opkoomen, de rest blyft tot het tweede jaar, en zelfs tot het derde jaar in de grond.

LEERLING.

Zegd my de Reden, in dien het UE belieft waarom de eene Steenvrugt zo veel traager voor den dag koomen, als de andere?

ERVAARE.

Ik ben van gedagten, dat den een gauwer open gaat als den ander, en de eene dop meer lugtgaten heeft, en zo vast of hard niet is, als de andere, en de vogt en warmte daar eer doordringende, geven haar eerder haar werking, en doen zegauwer boven staan.

Dat is gewis, want alle natuurlyke dingen trekken hun leven van vogt en warmte, die beide in zodanige Hoedanigheid en veelheid moeten zyn, dat zy malkander niet vernietigen, dat is, dat de hitte de vogtigheid niet overwind, en wederkeerig de vogt geen overhand boven de warmte kan hebben. Om deze Reeden zegt men gemeenlyk, dat de warmte de Werkmeester van alle de werkingen van het leven is, dat haast vernietigd zou weezen, zonder de hulp van de vogt, die voor voedzel diend.

LEERLING.

Zoude men niet wel, gelyk UE my van de Pitten geleerd hebt, myn Heer, het uitspruiten van de Steenvrugten wat kunnen bevorderen, met die in wyn te laten weeken?

ERVAARE.

Dit zoude inderdaad een middel zyn, om die in February geplaat werden, te eerder booven te doen komen, maar om daar wel in te gelukken, is het genoeg de Steenen met een klein hamertje wat foetjes te kloppen, aan de kant daar zy vast aan malkander zyn, dit gedaan zynde, moet men de twee doppen weer t'zamen voegen, in geval dat zy gespleeten zyn. En als gy de Steenen die gy planten wild, geopend zult hebben, zo zuld gy een Rey maaken van vier duimen diep in een wel gemest

en

en wel gefpit bed, gelyk ik u voor de Pitten heb leeren toebereiden, in welke gy u Steenen ordentelyk zuld leggen, met de punt regt om laag, want uit de punt spruit de wortel: Daar na zult gy een andere rey maken, een voet wyt van de voorgaande, en met deze aarde de voorgaande rey bedekken, en in deze tweede rey zult gy met dezelve order de andere Steenen stellen, en zo met alle de anderen.

LEERLING.

't Is maar voor die men in February plant, dat ik geloof, dat men de dop moet breeken?

ERVAARE.

Ja! buyten twyffel, want dat voor de winter te doen, zonde ze in gevaar stellen van te doen rotten door den regen, of vorst, daarom moet men deze Grondregel niet volgen, als voor die na den winter geplant werden. En die op andere Zaizoenen geplant werden, moet men maar op order rangeeren en schikken, op de manier als ik u gezegd heb, zonder die te openen.

Gy moet ook begrypen dat men het zelve moet doen, met alle andere foorten van Steenvrugten, als Abrikoozen, Pruimen, Amandelen. Behalven de grote Nooten die men niet moet splyten of breeken als die gemakkelyk opengaan, dewelke men anderhalv voet op de rey moet stellen, en de reyendrie voeten (ten minsten) van malkander, de Reden is, om dat deze Nootboomen maar op Laanen en Avenuën geplant werden, of op de eyndens van 't veld, en niet moeten opgenomen werden voor dat zy wel ter degen sterk zyn, en ten minsten vier jaaren gestaan hebben.

Wat de behandeling van het een en 't ander aangaat, ik raad u, het eerste jaar aan de kleine spruitjes of takjes niet te raaken, maar alleen het tweede jaar, in 't begin van Maart, tot een halv voet van de grond, om in de volgende Maand van Augustus te Occuleeren, om beeter vrugt te hebben, gelyk ik u zal aantoonen, wanneer ik u de manier van Enten en Occuleeren zal leeren.

TWE-

HOOVEN EN THUYNEN. 5

letten, dat het 'er niet in komt, en door dit middel, zuld gy het niet behoeven weg te nemen.

Den Arbeid die men daar het eerste jaar aan doet, is een weinig, en niet diep om te spitten, uit vrees dat de warmte de aarde open vindende, in de wortel mogt dringen, en beschadigen, en 't is goed die somtyds voor het opgaan van de Zon te besproeyen.

LEERLING.

Ik geloof dat het besproeyen een zeer goed middel is, om ze voort te zetten, en te sterker op te doen groeyen, maar zou het ook niet goed zyn de kleine takjes weg te neemen, in geval dat 'er langst de stam groeyen.

ERVAARE.

Wagt u wel, van die 't eerste jaar de knoppen af te breeken, als vier duimen boven de grond, te meer, om dat de zaaylingen niet sterk genoeg zynde, en het zap maar in de kleine spruiten om laag kunnende speelen, met te veel geweld in de hoogte zoude gaan en daar door deze swakke boompjes van de winden geflingerd werdende, zouden malkander bederven.

III. HOOFDPUNT,

Van de manier om de Zaaylingen het tweede jaar op te kweeken.

LEERLING.

WAnneer moet men dan, de kleine Spruitjes en Takjes die zy langst de stam geschoten hebben, wegnemen?

ERVAREN.

Op het einde van February, of begin van Maart, een jaar na dat zy gezaayd zyn, moet men ze afplukken op de hoogte van een voet, den een min den ander meerder, na de sterkte en hoogte der zaaylingen: Men spitze tusschen beiden viermaal om, heel ondiep, om de wortel niet te bederven, te weeten in April, Juny, September, en November: Maar in Juny en September, moet men ze eerst besproeyen, of het moet eerst wat geregendt hebben dat de aarde een weinig vogtig is, en dat om twee Redenen: De eerste, om dat de aarde dan beeter omgespit

A 3

werd

6 K W E E K S C H O O L D E R

werd , en de tweede , om dat de hitte de aarde omgeroerd vindende , te sterk op de fwakke wortels zoude schynen: Sommige strooijen krooft , of diergelyke tusschen de Reyen der Zaaylingen , omtrent het einde van Juny , dat ik geheel niet kwaad keur , om dat men ze door dit middel voor de Somer-hitte beschut , maar ik vind dat wat moeiljyk , behalven dat men dat over al niet wel kan krygen , en ik weet by ondervinding , dat men ze om fris en sterk te hebben , in de voorzeide Maanden maar moet laten bearbeiten , met de Hakhouw , met wieden , of anderzins , en ik beloof u , dat zy niet zullen behoeven te wyken voor de geene , die men op een andere manier bebouwd of aangekweekt heeft.

IV. HOOFDPUNT,

Van de Manier om alle soorten van Steenvrugten te planten.

LEERLING.

IK geloof , myn Heer , genoegzaam onderwezen te zyn , van de manier om Karrel-vrugten te zaayen , en te bebouwen , ten minsten , ik denk niet dat gy iets vergeeten hebt , om het my wel te doen begrypen , nu zoude ik wel wenschen te weten , of de Steenvrugten op dezelve manier moeten geplant en opgekweekt werden.

ERVAARE.

Gelyk de Steenvrugten Zaaden zyn van Boomen van een verscheide geslagt en soort , met die der Pitten , de tyd , en manier van die te planten is ook verscheiden , maar wat het Zaizoen belangd , ik kan u met waarheid zeggen , dat men het geheele jaar door Steenvrugten kan planten , maar evenwel zoud ik verkiezing maken van twee zaizoenen , te weten , den Herfst , en het einde van den Winter , dat is November en February.

LEERLING.

't Is wonder UE te hooren zeggen , dat de Steenvrugten t'allerlyd kunnen geplant werden , daar zy veel in verschillen van Pitten , die men op 't einde van February alleenlyk zaaid.

Dat